

Історія Зарічненського району та його адміністративно – територіальний устрій

Зарічненська земля здавен приваблювала до себе. Ця унікальна по своїх природних умовах місцевість була здатна забезпечити існування людей в різні роки історичної епохи. Основні риси рельєфу і річкової сітки сформувались тут майже 250 тисяч років назад, коли зійшов Дніпровський льодовик. Вигляд місцевості потім змінювався під дією Сожського (Московського) льодовика. Озера і річки наповнились водою знову, коли з півночі відступив останній, Поозерський (Валдайський) льодовик (18 – 14 тисяч років назад), однак рельєф суттєво не змінився. Клімат пом'якшав і став близьким до сучасного.

Перші поселенці на території сучасного Зарічненського району з'явилися 150 – 35 тисяч років назад. Просторі ліси і луки, багато численні озера і річки створювали сприятливі умови для заселення племен первісних мисливців. Мезолітичні стоянки і місцезнаходження у Зарічненському районі розташовані поблизу озер і річок на піщаних дюнах. Найбільш ранніми пам'ятками є багатошарові стоянки Нобель I, II, III, і IV, які знаходяться поблизу с. Нобель в урочищах Заборок та Піддяче, на піщаних дюнах правого берега р. Прип'ять. В основному мезолітичні стоянки поблизу села Нобель відносяться до Свідерської культури, яка поширена, крім північних районів України, у Польщі і Білорусі. У Зарічненському районі місцезнаходження мезолітичних стоянок Свідерської культури також відомі поблизу сіл Дідівка, Котира, Кухотська Воля, Сенчиці. Яніславівська культура пізнього мезоліту представлена у районі стоянками поблизу сіл Коник, Омит, Сенчиці. У добу мезоліту населення переважно займалось мисливством і рибальством. У добу неоліту територія району була заселена племенами, які залишили пам'ятки дніпро-донецької культури. У середньому періоді бронзового віку XV-XII ст. до н.е. на території району відомі носії тшцінецько-комарівської з поселенням поблизу с. Іванчиці. У цей період активно розвивається скотарство і землеробство. З кінця III ст. до н.е. до початку II ст. н.е. слов'янські племена залишили пам'ятки зарубинецької культури. А в період існування Київської Русі на березі озера Нобель знаходилось літописне місто Небель. Воно згадується в літописі під 1262 роком. Укріплення часів Київської Русі займало підвищення в урочищі "Церковна гора" на південно – східному кінці села. Майданчик підвищення має округлу форму, розміри 75x75 м, її висота над рівнем озера 3-6,5 м. Городище в с. Нобель є залишком поселення – міста, політико – адміністративного і торгово – економічного центру, пов'язаного, ймовірно, з існуванням Погоринської Волості, яку вперше літописи згадують під 1097р. Її головним центром у кінці XI ст. було місто Дорогобуж (нині однойменне село в Гощанському районі

Рівненської області). У добу Великого князівства Литовського м. Небель перебувало у володінні турово-пінських князів. Монастир міста як центр культури і освіти того часу відомий і в XVI столітті. У 1519 році королева Бона отримала від чоловіка Пінське і Кобринське князівства, виявилась енергійною господинею і адміністратором придбаних володінь. У 1524 році вона видала документ, з підтвердженням, що надає Небельському монастирю привілеї: право монахам ловити рибу в озері та річці Прип'яті. Крім того, йому даровано ділянку орної землі.

Не обминули жителів нинішнього району і ті нещастя, принесені грабіжницькими походами татарів, які взимку могли по льоду переходити і річку Прип'ять. Так, у 1527 році кримчаки вдерлися на Полісся і дійшли до Пінська, захопивши в селах і містах Поприп'яття тисячі людей.

В 1596 році жителі району брали участь у повстанні під проводом Северина Наливайка. Зачепила Зарічненщину й визвольна війна українського народу в середині XVII століття. У ряді місць району повстанці громили маєтки шляхтичів, зокрема в 1648 р. в селі Річиця, Погості Зарічному та ін.

В умовах кріпосного права все-таки поліщуки знаходили засоби будувати культові споруди. Декотрі виявилися справжнім витвором мистецтва. Так, у с. Морочне біля дерев'яного храму, до речі, побудованого без жодного цвяха, споруджено у XVIII столітті дзвіницю. У 1790 році зведено православний храм у с. Старі Коні. Його справедливо вважають "справжньою перлиною монументального дерев'яного будівництва на Поліссі". У XVIII столітті побудовано храм і в Погості Зарічному.

Після третього поділу Польщі (1795 р.) місцевість нинішнього району ввійшла до Пінського повіту Мінської губернії. На межі з Волинською губернією простягалася волость з центром у с. Кухотська Воля. У складі пінського повіту Погост Зарічний став державним володінням. У 1802 році імператор Олександр I подарував Погост Зарічний фельдмаршалу м. Рєпіну-Волконському, той згодом продав його разом із фільварком Губином поміщикові Церпітському. Більшість орних земель зосереджувалася в руках великих землевласників. Так у Муравині (тепер ця територія - складова смт. Зарічне) в 1806 році селяни обробляли 402 морги орної землі, поміщик 930. Власник маєтку, крім землі, мав ще 400 голів великої рогатої худоби, 119 вуликів.

За участь поляків в антиросійському повстанні 1831 року їхні маєтки конфісковувалися російськими властями. До 1831 року маєтком містечка Нобель володів місцевий шляхтич, після повстання його передано царському генералові Белоградову. Потім Нобелем володів російський поміщик Ненаруков. Наприкінці XIX століття в Нобелі нарахувалося 120 дворів і 1030 жителів.

У роки Першої світової війни в 1915 - 1917 роках села нинішнього Зарічненського району дуже постраждали. В 1915 р. австро - угорські війська дійшли до річки Стир, де фронт тимчасово стабілізувався. Влітку наступного року під час наступу російських військ у межириччі рік Стир і Стоходу відбувалися кровопролитні бої. Згоріли майже повністю села Кухотська Воля та Кухче. Фронтowa лінія з літа 1916 року аж до підписання Берестейського (в лютому 1918 року) миру проходила по річці Стохід. За роки війни населення не могло довозити хліб і голодувало. Різко зменшилося поголів'я худоби, до того ж у 1916-1918 роках у Поприп'ятті лютували тиф та інші хвороби, а навесь округ був лише один фельдшер.

Згідно з умовами Берестейського мирного договору територія району в складі Пінського повіту перейшла до України. Після закінчення польсько-радянської війни 1920 року територію включено до Поліського воєводства Польщі.

І аж 17 вересня 1939 року, після укладання пакту Молотова-Ріббентропа, західна Україна, а разом з нею і Зарічне відійшли до складу Радянського Союзу.

У роки Великої Вітчизняної війни на території району діяв обласний штаб партизанського руху, видавалась підпільна обласна газета "Червоний прапор". За період окупації з числа мирних жителів району було розстріляно 949 чоловік, 26 повішено і 66 жорстоко закатовано, на фронтах і в партизанських загонах загинуло 1684 чоловік. За ратний подвиг 840 воїнів - зарічненців було відзначено бойовими орденами та медалями, а уроженець с. Серники А.І.Боричевський та с.Кухче А.П.Харковець удостоєні високого звання - Героя Радянського Союзу. 3 березня 1944 року Ірпінською дивізією визволено Погост Зарічний (нині смт.Зарічне), а лише в липні 1944 року було остаточно визволено територію району. Після Великої Вітчизняної війни Погост Зарічний перейменованний на селище Зарічне, а Морочнівський район - у Зарічненський, райцентр із Морочного перенесений в Зарічне.

Нині Зарічненський район розташований на північному заході Рівненської області, на сході район межує з Дубровицьким, на півдні з Володимирецьким районами Рівненської області, на заході з Волинською областю, на півночі з Республікою Білорусь /протяжність спільного кордону 86,4 км./ . Адміністративний центр - селище міського типу Зарічне (*перша згадка про поселення датується 27 вересня 1480 року в грамоті короля Казимира про дозвіл мінському купцеві Терешковичу вести в містечку Погост "торгівлю водою і сушею" без сплати мита*). Грамота зберігається в Центральному державному архіві давніх актів Росії. Назва селища походить від старослов'янського апелятива погост - "поселення". Так називались центри сільських общин лісової смуги. З 1545 року містечко належало литовській королеві Боні. У другій половині XVI століття Погост

належав князям Збараським - пізніше Нелюбовичам. Вигідне розташування Погоста, природні умови сприяли розвитку сільського господарства, ремесла і торгівлі. Після 1795 року Волинське Полісся було возз'єднане з Росією, а Погост Зарічний включено до складу Пінського повіту Мінської губернії. За першим всеросійським переписом 1807 року в Погості Зарічному нараховувалось 108 дворів 647 жителів, православна церква і синагога, декілька млинів і винокурний завод.)

Площа району становить 144,3 тис.Га., з них площа лісів – 59958,8Га, боліт – 18048,2Га, площа водяного дзеркала 5373,2Га. В районі є 17 природних озер, протікає понад 7 річок, з них такі загальновідомі, як Стир, Прип'ять, Стохід, Веселуха, Стубла.

Район лежить у межах Поліської низовини. Поверхня – плоска низовина, основним елементом рельєфу якої є долина верхньої течії Прип'яті з широкою заплавою та двома над заплавами терасами, для яких характерна значна заболоченість, розвиток еолових форм рельєфу (горби та пасма заввишки 5-15 м.). Ґрунти переважно дерново – підзолисті піщані (29,3% площі району) та дерново – глейові, торфоболотні різновиди. Понад 40% території району вкрито лісом (бори, субори, діброви, на знижених ділянках – вільшаники). Основні породи: сосна (35-40% площі лісів), вільха, осика, береза, дуб, граб. Майже 15% площі району припадає на болота з осокою і осоково – гіпновими угрупованнями. У межах району розташовані Дібрівський і Острівський гідрологічні, Вичівський та Сварицевицький ботанічні заказники державного значення, створено регіональний ландшафтний парк “Прип'ять – Стохід”.

Корисні копалини: кварцові піски, цегельні глини, значні запаси торфу. За науковими передбаченнями і оцінками район відноситься до найбільш перспективних регіонів України на предмет виявлення корінних джерел алмазів, що на практиці підтверджено знахідками уламків алмазоносних кімберлітів, аналогічних таким, що відомі у родовищах Якутії і Південної Африки. Проте практично призупинене бюджетне фінансування геологорозвідувальних робіт у цьому напрямку віддаляє на невизначений термін перспективу виявлення корінних родовищ алмазів Рівненщини.

Найближча залізнична станція до Зарічного – Домбровиця, віддаль до неї 65 км. Віддаль до обласного центру м. Рівне – 190 км. Населення району - 36,4 тис.чол., з них міського - 7,0 тис.чол., сільського - 29,4 тис.чол., щільність населення – 26 чол. на 1 кв.км.

52 населених пункти району об'єднані у 16 сільських та 1 селищну територіальні громади (загальна кількість населення району 36217 чол.).

Спільні інтереси територіальних громад представляє районна рада у складі 51 депутата, голова ради - *Сарич Віталій Сергійович*.

Виконавчу владу в районі здійснює районна державна адміністрація. У сільських та Заріченській селищній радах утворено 16 виконавчих комітетів.

Інформаційне забезпечення населення району здійснюють проводорадіомовлення та районна громадсько - політична газета "Полісся". З 1.09.2001 року, після ведення в дію радіо - релейної станції в смт.Зарічне, на території району транслюються телевізійні канали УТ - 1, УТ - 2, БТ, ОНТ.